

Яценко Таміла Олексіївна,
*доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
tamilakod@ukr.net*

ПРОБЛЕМА ЧИТАННЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: СОЦІАЛЬНИЙ І МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ

В епоху інформаційного суспільства художня література втрачає свою значущість для сучасних учнів, а новітні інформаційно-комунікаційні засоби створюють у них ілюзію повноцінного еквівалента художнього твору. Відтак проблема формування компетентного учня-читача, розвитку читацької культури сучасних школярів, виховання потреби у постійному читанні високохудожніх творів є надзвичайно актуальною в шкільній літературній освіті. Багаторічні напрацювання наукових співробітників відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України щодо розвитку шкільної літературної освіти дають підстави для визначення основних причин виникнення проблеми відсутності читацького інтересу в сучасних учнів:

- низький рівень читацької культури в родині, особливо нехтуванням читанням у ранньому дитячому віці;
- утвердження цифрового простору в суспільстві як позитивне його явище, однак і як негативний фактор щодо організації дитячого та юнацького читання;
- невідповідність проблематики програмових художніх творів читацьким і життєвим інтересам школярів у добу інформаційного суспільства;
- невиразні, недостатньо сформовані читацькі інтереси учнів на етапі початкової школи, а відтак як наслідок низький рівень інтересу до читання в основній школі;
- відсутність у значної частини сучасних учнів мотивації до навчання, зокрема й до вивчення української літератури;
- перевантаження чинних шкільних програм з української літератури (особливо у процесі вивчення історико-системного курсу (9-11 кл.));
- відсутність системної позакласної роботи, орієнтованої на розвиток читацької культури школярів різних вікових груп (читацькі години, читацькі вечори, бібліотечні уроки, зустрічі з письменниками тощо);
- невисока якість навчально-методичного забезпечення шкільного курсу української літератури;
- посередній професійний рівень сучасних учителів-словесників;

- недостатнє наукове обґрунтування теоретичних аспектів сучасної шкільної літературної освіти та несистемна їх практична реалізація.

Одним із чинників досягнення результативності у розв'язанні проблеми читання є науково обґрунтоване трактування поняттєвого апарату компетентнісного шкільного навчання літератури. Вважаємо, що рівень загальноосвітньої підготовки школярів значною мірою визначається рівнем сформованості їхньої читацької компетентності. Тому є підстави визначати читацьку компетентність як ключову для різних освітніх галузей. Саме читання є найважливішим способом засвоєння базової інформації, інтелектуально-емоційною діяльністю особистості, специфічною формою її комунікативно-пізнавальної діяльності, а головне – одним із основних чинників її особистісного саморозвитку. Отже, *читацька компетентність як ключова* – це якість, що виявляється в готовності та здатності особистості самостійно здобувати і застосовувати пов'язані з читанням знання і вміння для здійснення читацької діяльності, читацького й особистісного саморозвитку.

Із огляду на дискусійний характер трактування сутності дефініції *«предметна читацька компетентність»*, допускаємо можливість визначати її як категорію, структурними компонентами якої є *загальнокультурний* – усвідомленні української літератури як невід'ємного складника світової художньої культури, розумінні її специфіки та естетико-художньої значущості як мистецтва слова, уміння розглядати художній твір у культурно-мистецькому контексті, усвідомлення соціокультурної значущості художньої літератури; уміння і навички використовувати загальнолюдські та національні культурні еталони й цінності у повсякденній взаємодії з оточуючими; *літературознавчий* – уміння орієнтуватися в світовому та національному літературному процесі, знання елементів теорії літератури як основи читацької діяльності, уміння застосовувати здобуті теоретико-літературні знання для аналізу та інтерпретації художнього твору; *інтерпретаційний* – знання змісту і проблематики художніх творів, обов'язкових для текстуального вивчення; уміння знаходити в художньому творі авторські й творити власні смисли на основі діалогу з текстом, автором та іншими читачами, здатність сприймати художній текст як засіб збагачення естетичного та емоційно-чуттєвого досвіду; *аксіологічний* – розуміння світоглядних категорій, моральних ідеалів, що знайшли відображення в художньому творі, розглядати зміст, учинки героїв, авторську позицію у контексті загальнолюдських і національних цінностей, усвідомлювати значення прочитаного для особистісного розвитку; *творчо-мовленнєвий* – здатність будувати зв'язні висловлювання відповідно до комунікативної ситуації, наявність креативних здібностей до створення усних і письмових творчих робіт різних жанрів. Отже, *предметну читацьку компетентність* трактуємо як інтегрований результат навчальних досягнень учнів-читачів, пов'язаних із їхньою читацькою

діяльністю; як здатність учнів до осмисленого набуття предметних знань і сформованих читацьких умінь, що передбачені конкретною програмовою темою та шкільним курсом літератури загалом; як систему ціннісно-світоглядних та естетичних орієнтацій, сформованих на матеріалі високохудожніх творів; як здатність учнів до цільового застосування комплексу предметних знань, сформованих умінь і способів діяльності в нових навчальних і життєвих ситуаціях [2, с. 2-3].

Відтак допускаємо можливість окреслити ймовірні шляхи розв'язання проблеми читання в сучасному інформаційному суспільстві:

- організація широкого громадського обговорення проблем сучасної шкільної літературної освіти;
- оновлення підходів до укладання шкільних програм із української літератури з огляду на сучасний стан і цивілізаційний вибір України, реалії шкільної літературної освіти та читацькі інтереси сучасних учнів;
- модернізація змісту шкільних навчальних програм із української літератури з обов'язковим урахуванням результатів проведеного дослідження щодо з'ясування читацьких інтересів школярів в умовах інформаційного суспільства;
- розроблення й утвердження літературного канону як основи для створення навчальних програм із української літератури;
- створення і застосування технологій навчання літератури, що даватиме учням можливість «самостійно і вільно, вдало знаходити у навчально-виховному процесі шляхи розв'язання конкретних дидактичних завдань, виявляючи при цьому нетрадиційне мислення і здатність до нестандартних рішень, що й забезпечує умови для самозміни та самовдосконалення людини» [1, с. 357-358];
- підготовка якісного інноваційного навчально-методичного забезпечення вивчення української літератури, зокрема й забезпечення учнів новими підручниками, користування якими розвиватиме в них інтерес до творів української літератури;
- підвищення професійного рівня сучасного вчителя-словесника, позиціонування його як високоосвіченого, ерудованого фахівця, який творчо володіє арсеналом ефективних методів і прийомів організації навчальної діяльності, формування компетентного учня-читача;
- проведення масових науково-практичних заходів щодо актуалізації проблеми дитячого та юнацького читання в умовах інформаційного суспільства.

Література

1. Ситченко А. Л. До питання модернізації навчання літератури // VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і

- новаторство»: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 17 травня 2019 р., м. Київ / Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. С. 354-359.
2. Яценко Т. О. Розвиток читацької компетентності учнів ліцею у контексті нової парадигми шкільної літературної освіти // Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. : зб. наук. пр.: Педагогічні науки. Вип. 3(326), травень, 2019. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2019. С. 194-202.